

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У 2015/2016 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Тетяна СИМОНЕНКО, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти МОН України, м. Київ, Україна;

Галина ЛАБАЙЧУК, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, м. Київ, Україна

Сучасне законодавство України в галузі освіти забезпечує правові засади подальшого розвитку системи освіти в частині створення умов для навчання, реабілітації, соціальної адаптації, інтеграції в суспільство дітей з особливими потребами, у тому числі з інвалідністю.

Нині діти з особливими потребами можуть здобувати освіту у різних типах загальноосвітніх навчальних закладів: спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах (спеціальні загальноосвітні школи з продовженим днем, школи-інтернати, спеціальні навчально-виховні комплекси, об'єднання), навчально-реабілітаційних центрах, загальноосвітніх школах зі спеціальними та інклюзивними класами. Це розширило можливості вибору батьками дітей з особливими потребами закладу для навчання таких дітей, у тому числі з інвалідністю.

З 1 вересня 2014 року спеціальні загальноосвітні навчальні заклади (далі – спеціальні навчальні заклади) розпочали перехід на нові навчальні плани відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 607 (далі – Державний стандарт).

Державний стандарт розроблений з урахуванням Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів» (далі – Державні санітарні норми і правила), затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 № 144, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14 березня 2013 р. за № 410/22942.

З огляду на те, що Державними санітарними нормами і правилами зменшено гранично допустиме тижневе навчальне навантаження у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах, звертаємо увагу, що згаданою вище постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 607 затверджено базові навчальні плани таких закладів I ступеня, розраховані на структуру початкової школи у складі підготовчого, 1-4 класів. Відповідно строк навчання у такій початковій школі становить 5 років (включаючи обов'язковий підготовчий клас), що забезпечує достатню кількість навчальних годин для засвоєння змісту освітніх галузей у поєднанні з проведенням корекційно-розвиткової роботи.

З урахуванням поетапного переходу спеціальних навчальних закладів на нові навчальні плани і програми (лист МОН від 25.06.2014 № 1/9-335 «Про навчальні плани та програми

спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/2015 навчальний рік») робочі навчальні плани на 2015/2016 навчальний рік для загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, складаються:

- для підготовчого, 1 – 3 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), затвердженими наказом МОН України від 28.01.2014 № 80 (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 11.02.2014 № 133);
- для 4 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН України від 03.11.2004 № 849 (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 11.09.2009 № 852);
- для 5 – 6 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН України від 22.04.2014 № 504 (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 11.06.2014 № 701);
- для 7 – 10 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН України від 09.04.2015 № 416 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 26.08.2008 № 778;
- для 11 – 12 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 12.02.2015 № 134.

Усі навчальні плани приведені у відповідність до чинних Державних санітарних норм і правил.

Нагадуємо, що законодавством про освіту передбачено створення загальноосвітнього навчального закладу нового типу – навчально-реабілітаційний центр (для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними вадами розвитку). Мережа навчально-реабілітаційних центрів (далі – НРЦ) розширюється.

Саме в НРЦ діти з інвалідністю, ускладненою тяжкими порушеннями розвитку (у тому числі діти, які самостійно не пересуваються), можуть здобувати освіту відповідного рівня у поєднанні з реабілітаційними послугами, що сприяє засвоєнню навчального матеріалу, виробленню практичних умінь і навичок.

Для того, щоб забезпечити можливість навчання та корекції розвитку дітей з особливими потребами, які проживають у районі розташування НРЦ, у його складі Положенням передбачено дошкільне відділення. Забезпечення ранньої реабілітації дітей з комплексними порушеннями створить позитивні передумови для їх різнобічного розвитку, здобуття освіти, соціалізації.

Звертаємо увагу, що Пунктом 7 Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах, затвердженого спільним наказом МОН та МОЗ від 06.02.2015 за № 104/52 визначено наступне. Діти з тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату, які самостійно не пересуваються і потребують індивідуального догляду, зараховуються до інклюзивних груп при забезпеченні постійного супроводу асистентом дитини.

Доступ до навчально-виховного процесу асистента дитини з особливими освітніми потребами (незалежно від нозології) забезпечується керівником дошкільного навчального закладу (у даному випадку – НРЦ) за письмовою заявою батьків або осіб, які їх замінюють, з урахуванням виконання вимог санітарного законодавства. Функцію асистента дитини з особливими освітніми потребами може виконувати один з батьків або особа, визначена батьками (особами, які їх замінюють) в їх письмовій заяві.

Система наукового обґрунтування та фахового супроводження процесу реабілітації дітей з тяжкими порушеннями розвитку в умовах їх навчання в НРЦ передбачає послідовне вирішення комплексних проблем, починаючи від складання індивідуальних навчально-реабілітаційних програм на основі індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда з на-

ступним їх коригуванням. При цьому педагогічними, медичними працівниками забезпечується специфічність процесу реабілітації дитини з інвалідністю на основі здійснення індивідуального підходу, оскільки такі діти потребують фахового супроводження і підтримки на всіх вікових етапах, особливо в дошкільному та молодшому шкільному віці.

До Міністерства освіти і науки України надходять звернення батьків дітей, які мають складні порушення розвитку (синдром Дауна, аутизм, сліпі, діти, які самостійно не пересуваються, та інші), щодо можливості навчання їхніх дітей у загальноосвітньому шкільному середовищі натомість індивідуального навчання.

Права дітей з порушеннями психофізичного розвитку закріплені низкою законодавчих актів, спрямованих на забезпечення їм рівних з іншими дітьми можливостей для реалізації своїх конституційних прав, у тому числі права на освіту, та недопущення їх дискримінації. Відмова керівників загальноосвітніх шкіл у навчанні таких дітей неприпустима і є порушенням законодавства в галузі освіти.

Запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі передбачає створення відповідних умов: доступність будівель і приміщень, використання адекватних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками (особами, які їх замінюють). Нагадуємо, що відповідні методичні листи розміщені на офіційному веб-сайті Міністерства і науки України в рубриці «Освіта дітей з особливими потребами».

Для організації навчально-виховного процесу, задоволення соціальних та освітніх потреб дітей із складними вадами розвитку в умовах школи загальноосвітніми навчальними закладами відповідно до пункту 3 наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» від 06.12.2010 № 1205, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 22 грудня 2010 р. за № 1308/18603, можуть бути введені додаткові посади, зокрема, асистента дитини, за рахунок спеціального фонду. Відповідно додаткові посади можуть вводитися рішенням засновників – органів місцевої виконавчої влади – за рахунок видатків місцевого бюджету.

Це врегульовано частиною першою статті 14 Закону України «Про освіту», де йдеться про повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування встановлювати, не нижче мінімальних нормативів, визначених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти, обсяги бюджетного фінансування навчальних закладів системи освіти, що є комунальною власністю, та забезпечувати фінансування витрат на їх утримання.

У разі відсутності можливості введення додаткової посади, функцію асистента дитини може виконувати один із батьків або особа, визначена батьками (особами, які їх замінюють) в їх письмовій заяві. Керівники загальноосвітніх навчальних закладів зобов'язані забезпечити доступ до навчально-виховного процесу асистента дитини із числа батьків або осіб, які їх замінюють, з урахуванням вимог санітарного законодавства.

Якщо у дитини проявляється неконтрольована поведінка, яка загрожує її життю чи здоров'ю або життю чи здоров'ю інших дітей, питання щодо можливості подальшого навчання такої дитини у класі розглядається педагогічною радою за обов'язкової участі батьків дитини з подальшим консультуванням у відповідній медичній установі.

Просимо звернути увагу на окремі актуальні питання та проблеми.

Корекційно-розвитковою складовою інваріантної частини навчальних планів спеціальних навчальних закладів регламентується організація системної реабілітаційної роботи з учнями (вихованцями): розвиток слухового сприймання; розвиток зорового сприймання; розвиток мовлення; корекція пізнавальної діяльності; формування навичок просторового орієнтування; соціально-побутове орієнтування; формування компенсаційних способів діяльності; практичне використання знань, умінь і навичок (предметно-практична діяльність); розвиток комунікативної діяльності і творчості; фізичний розвиток.

Корекційно-розвиткова робота передбачає вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, і потребує впровадження особистісно орієнтованих програм навчання та реабілітації за індивідуальним та диференційованим підходом.

На основі узагальнення матеріалів вивчення діяльності навчальних закладів, інформацій органів управління освітою, листів батьків, громадських організацій можна зробити висновок, що можливості здійснення комплексної реабілітації в умовах спеціальної загальноосвітньої школи (школи-інтернату) використовуються недостатньо.

Режимом функціонування спеціальних навчальних закладів передбачено проведення навчально-реабілітаційного процесу у першій та другій половині дня із забезпеченням постійного фахового психолого-педагогічного супроводу. Це, насамперед, передбачає продовження активної реабілітаційної роботи в другій половині дня з використанням фахового потенціалу, досвіду роботи вихователів, які в більшості випадків є досвідченими педагогічними працівниками.

Щодо вивчення української жестової мови (далі – УЖМ). Наказом Міністерства освіти і науки України від 11.09.2009 № 852 у навчальні плани спеціальних навчальних закладів I та II ступеня для дітей глухих та зі зниженим слухом уведено УЖМ як навчальний предмет.

З урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учнів з порушеннями слуху типові навчальні плани для дітей глухих та зі зниженим слухом розроблені з урахуванням пріоритетів білінгвального (двомовного) навчання (інтеграція словесної мови як мови навчання з УЖМ як мовою опанування та інтеграція УЖМ як мови навчання з словесною мовою як мовою опанування). Такий підхід схвалюють наукові, методичні працівники, педагоги спеціальних навчальних закладів.

Двомовне навчання у спеціальних навчальних закладах для дітей глухих та зі зниженим слухом передбачає одночасне використання двох мов (словесної та УЖМ). УЖМ вивчається не лише як окремий предмет, а й використовується як засіб вивчення інших предметів. У старших класах особливо важливо забезпечувати зростання питомої ваги словесної мови з відповідним зменшенням обсягу використання УЖМ. За таких умов розширюється сфера використання словесної мови і забезпечується більш успішне формування в учнів мовленнєвих умінь. При цьому, за умови належної організації навчання, рівень засвоєння змісту предмета підвищується.

Не менш важливою є робота з розвитку продуктивних видів мовленнєвої діяльності – говоріння й письма. Необхідно спрямовувати увагу на розвиток умінь учнів з порушеннями слуху будувати діалоги та монологічні висловлювання за навчальним матеріалом і відповідними мовленнєвими ситуаціями.

Виконанню таких завдань сприятиме системна корекційно-розвиткова робота з розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови у глухих дітей та з розвитку слухового сприймання та формування вимови у дітей зі зниженим слухом.

Обов'язковою складовою у запровадженні двомовного навчання має стати робота з батьками учнів, громадськими організаціями тощо, спрямована на роз'яснення соціальної потреби в такій моделі навчання, її переваг, особливо у створенні передумов для подальшої соціалізації учнів та випускників з порушенням слуху.

З урахуванням актуальності питання звертаємо увагу на можливість створення, за наявності відповідної кількості дітей, окремих класів для учнів з розладами спектра аутизму. Саме у таких класах створюється навчально-корекційне середовище, що забезпечує індивідуальний психолого-педагогічний супровід учнів з розладами спектра аутизму для їх адаптації до шкільного життя та підготовки до навчання у спеціальних або загальноосвітніх навчальних закладах. Цьому сприятиме навчання дітей з аутизмом за індивідуальними програмами, складеними з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини.

Для формування навичок соціальної поведінки такі діти потребують спеціальних умов у спеціально організованому середовищі. Чим раніше таке середовище для дитини буде створено, тим успішнішою буде її адаптація, тим менше її розвиток відхилитиметься від норми.